

Mislav Gregl

(Zagreb)

Maja Matasović

(Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu)

Tamara Tvrtković

(Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu)

KRONOLOGIJA POTRESA U SLAVONIJI IZMEĐU 1739. I 1835. GODINE

(prema podacima iz zapisnika franjevačkih samostana
u Brodu, Našicama, Osijeku, Vukovaru i Šarengradu)

UDK 550.34:94(497.5Slavonija)“1739/1835“

DOI 10.22586/ss.21.1.10

Stručni rad

Primljeno: 4. 2. 2021.

U ovom se radu donose podaci o potresima pronađeni u zapisnicima franjevačkih samostana na području Slavonije tijekom 18. i prve polovice 19. stoljeća. Podaci su izneseni kronološkim redom, onako kako se spominju u ljetopisima u Brodu, Našicama, Osijeku, Šarengradu i Vukovaru, i to i u latinskom originalu i u hrvatskom prijevodu. Također se analiziraju termini korišteni u zabilježenim tekstovima, kako bi se usporedili podaci koji se iz tih opisa potresa mogu saznati: njihovo trajanje, intenzitet, učinak, pa čak i smjer širenja u nekim slučajevima. Rad tako obuhvaća građu koja se može koristiti u interdisciplinarnim istraživanjima povijesti seizmičke aktivnosti na području Slavonije na kraju ranog novog vijeka.

Ključne riječi: potresi, Slavonija, 18. i 19. stoljeće, samostanski zapisnici, analiza terminologije

1. Uvod

U doba kad je Hrvatsku zadesilo više jakih potresa, a na samom kraju 2020. i jedan razorne jačine, i u doba kad su potresi, nažalost, postali naša uobičajena svakodnevnica, velik broj stanovnika s pogođenih područja, ali i onih malo udaljenijih, stalno provjerava „stanje“ pomoću različitih aplikacija

poput *LastQuake*, *Earthquake Alert!* i sličnih. Te aplikacije bilježe i mjere potrese različitim instrumentima, ali ujedno sakupljaju i podatke korisnika o njihovim subjektivnim doživljajima potresa.

U periodu u kojem se seizmološke aktivnosti nisu kontinuirano pratile znanstvenim metodama i mjernim instrumentima, a nisu, dakako, postojale niti aplikacije, veliku vrijednost imali su drugi tipovi izvora u kojima su potresi i popratna zbivanja bili zabilježeni. Jedan od takvih izvora su i zapisnici pojedinih samostana. Zapisnici, također nazivani i kronike i ljetopisi (lat. *protocolla*), rubni su historiografski žanr koji čini podvrstu kronike ili anala. Oni prikazuju događaje kronološki poredane po godinama, ali redovito su vezani uz trajanje određene institucije čiju povijest zapisuju.

U 18. stoljeću franjevački samostani u Slavoniji, kao i drugdje po Habsburškoj Monarhiji, imaju obavezu bilježiti kako članove samostanske zajednice, njihove dolaske i odlaske, tako i događaje vezane uz samostan. Zapisničari se smjenjuju, budući da se, kao redovnici, često premještaju iz jednog u drugi samostan, pa se stoga i zapisi često razlikuju u količini zapisanih podataka i stilu pisanja. Samim time postaje jasno da se podaci iz zapisnika uvijek moraju čitati kao subjektivan i selektivan komentar: zapisničar će zapisati samo ono što je sam doživio kao važno. To je razlog zašto za neka razdoblja nalazimo samo podatke usko vezane uz samostan i pripadajuću crkvu, a ponekad saznajemo i mnoštvo zanimljivosti iz vanjskog svijeta koji okružuje redovnike (u što se ubrajaju i prirodne pojave, pa tako i potresi). Također će zbog subjektivnosti ponekad isti događaj biti opisan na različite načine (pa i u različito vrijeme, u jednom slučaju čak s različitim datumom). Međutim, i bez obzira na subjektivan pogled zapisničara, možemo dobiti uvid u neke događaje (u ovom slučaju potrese), pogotovo ako usporedno pratimo zapisnike različitih samostana koji su se nalazili na istom području.

U ovom će se radu prikazati i usporediti podaci iz pet objavljenih zapisnika franjevačkih samostana u Slavoniji: to su samostani u Slavonskom Brodu, Našicama, Osijeku, Vukovaru i Šarengradu. Počinje se s najstarijim sačuvanim zapisom (u prvoj polovici 18. st.), a donja se vremenska granica povlači na 1835. godini jer je to godina do koje (zasad) postoje prijepisi i/ili prijevodi zapisnika svih pet samostana. Treba napomenuti da su osječki izvori objavljeni bez latinskog originala, stoga njih donosimo samo na hrvatskom jeziku. U svim ostalim slučajevima uz prijevod su bile dostupne i transkripcije na izvornom, latinskom jeziku: one su također donesene u radu zbog razrade „potresne“ terminologije i kako bi bile transparentnije eventualne nijanse u značenju riječi.

2. Opisi potresa kronološkim redom

2.1. Razdoblje do 1800.

Prvi potres koji nam je posvjedočen u zapisima dogodio se početkom 1739. godine. U razdoblju do 1800. nije ih zapisano mnogo (sveukupno 17), od kojih četiri 1760-ih, i šest 1780-ih.

- **4. veljače 1739., Brod / Šaregrad / Vukovar¹** – između 11 i 12 h

- jak potres (praćen nekolicinom manjih)

Nota hic. Hac hyeme 1739, 4. Februarii, non solum hic, verum ubique auditus est talis terrae motus (hic vero intra undecimam et duodecimam diei horam), qualem ab annis multis plurimi homines senes et propectae aetatis non norunt neque senserunt. Feruntur etiam duo vel tres fuisse, sed non ab omnibus aequaliter sentiti sunt uti sentitus est primus.

Ove zime godine 1739., 4. veljače, čuo se ne samo ovdje, nego i posvuda takav zemljotres (i to između jedanaest i dvanaest sati danju), kakav mnogo godina mnogi starci i ljudi poodmakle dobi nisu zapamtili niti osjetili. Pripovijedaju također da su bila dva ili tri, ali ih svi nisu jednako osjetili kao što su osjetili onaj prvi. (B I, 86-87)

Anno 1739., sub gvardianatu reverendi patris Ambrosii a Brodio, 4. Februarii, magnus terraemotus erat plurimique camini deciderunt, sicut etiam apex turris Bacsensis. Duravit autem hic terraemotus, quamvis non continuis, 15 diebus.

Godine 1739., za gvardijanata poštovanoga oca Ambrozija iz Broda, 4. veljače, dogodio se snažan zemljotres, mnogi su dimnjaci popadali, kao i vrh tornja u Baču. Taj je pak zemljotres potrajao 15 dana, premda ne uzastopnih. (Š, 19)

1739. Februarii quinta fuit terrae motus magnus, cum magno damno ecclesiae et conventus. Hac die fuit sexties et quassit per octo dies et etiam aliquoties post hoc, sed numquam ita diu et ita fortiter sicut prima vice.

Petoga veljače 1739. bio je veliki potres s velikom štetom za crkvu i samostan. Toga je dana bio šest puta i treslo se osam dana i nekoliko puta nakon toga, ali nikada tako dugo i tako snažno kao prvi put. (V, 136-137)

- **11. studenog 1748., Vukovar**

- 2 potresa u jednom danu, drugi jači od prvog

11. huius mensis fuerat terraemotus de die bis, semel leniter, altera vero vice ita fortiter ut plane libri acciderint deorsum ex disco, turris vero haec nostra adinstar unius virgae inclinabatur ad utramque partem.

¹ U vukovarskom je zapisniku potres zapisan pod datumom 5. veljače.

11. ovoga mjeseca dva je puta u jednome danu bio potres, jednom blaži, a drugi put tako jako da su knjige padale sa stola na pod. Također, ovaj se naš zvonik kao kakva mladica naginjao na jednu i na drugu stranu. (V, 218-219)

• **1. srpnja 1757., Vukovar** – 14.45 h²

- potres u tri navrata, bez veće štete

De terraemotu

Anno 1757. 1. Iulii tertio quadrante ad tertiam pomeridianam terremotus fuit tribus interpollatis vicibus ita ut campana parvula in superiori cupula turre sonum dederit.

O potresu

1. srpnja 1757. godine u četvrt do tri poslijepodne bio je potres koji se ponovio triput uzastopce, tako da je manje zvono na gornjoj kupoli zvonika samo zvonilo. (V, 274-275)

• **7. srpnja 1757., Brod / Našice** – 13.30 / 14.30 h

- 4 potresa u nizu, u Brodu bez štete; u Našicama rascijepljen zid samostana

Die 7. Iulii, terraemotus media secunda pomeridiana quater concussit territorium, ast nullum damnum incolis intulit.

U pola dva poslije podne 7. srpnja zemljotres je četiri puta pogodio ovo područje, no žiteljima nije napravio nikakvu štetu. (B I, 132-133)

Eodem anno die 7. Iulii hora media tertia pomeridiana fuit teribilis terremotus, ita quod in quibusdam locis murus conventus aparebat divisus, uti et actu cernitur praesertim in tractu versus occidentem.

7. srpnja iste godine u pola tri poslije podne bio je strašan potres, tako da se činilo da se na nekim mjestima zid samostana rascijepio, kako je i vidljivo po posljedicama, osobito na zapadnom krilu zgrade. (N I, 29)

• **18. travnja 1762., Osijek** – 1.30 h

U pola 2 u noći osjetio se potres. (OLJ F, 49)

• **28. lipnja 1763., Komárom**³

- jak potres s ljudskim žrtvama i velikom štetom u Mađarskoj

² Prema opisu i dobu dana, ovo bi mogao biti isti potres kao sljedeći zabilježen u Brodu i Našicama, uz pretpostavku da se radi o grešci u bilježenju datuma (1. umjesto 7. srpnja).

³ Iako se ne radi o potresu u Slavoniji, ostavili smo opis jer pokazuje i trusnost šireg područja u tom razdoblju, kao i način bilježenja jačine potresa.

28. VI. Putem izvještaja se doznaje da je danas bio strašan potres, koji je nanio Komaromanima u gornjim područjima Mađarske velike štete. Zbog rušenja zgrada i crkava zatrpano je, kako se priča, preko 300 ljudi, a u Budimu i drugdje popadali su stropovi. (OLJ F, 50)

• **17. svibnja 1768., Osijek** – 17.45 h

17. V. Navečer, u tričetvrt 6, osjetili smo svi strašan potres; s krovova su padali žljebnjaci. (OLJ F, 56)

• **18. kolovoza 1769., Osijek** – 8.45 h

18. VIII. U tričetvrt 9 ujutro bio je lagani potres kojega su samo neki zamijetili. (OLJ F, 58)

• **3. siječnja 1773., Brod** – predvečer

- podzemno tutnjanje kao predznak poplave Save u proljeće (praćeno sijevanjem sa zapada)

Sub sero 3tia huius, auditi sunt toni quidam subterranei et visae coruscationes in parte occidentis, quos prognosticum vulgus dicebat in vere futurae exundationis Savi.

Predvečer 3. ovoga mjeseca začula se podzemna tutnjava, a na zapadnoj se strani zamijetilo sijevanje. Te pojave narod smatra predznakom buduće poplave Save u proljeće. (B I, 210-211)

• **Noć s 27. na 28. siječnja 1773., Brod / Osijek / Šarengrad / Vukovar** – između 2 i 3 h u noći

- jak potres bez štete i žrtava

Terraemotus post secundam horam noctis die 28. huius tum foris, tum in conventu a multis auditus sat terificus fuit, sed Deo iuvante, nocuit cuiquam etiam minimae rei nihil.

Poslije dva sata u noći 28. ovoga mjeseca mnogi su u samostanu i izvan njega osjetili jaki potres, no pomoću Božjom on nije nanio nikakvu štetu ni ljudima ni stvarima. (B I, 210-211)

28. I. Tik pred 3 sata ujutro osjetio se u valovima sa zapada prilično jak potres. Osjetili su ga i skoro svi stariji redovnici. Počeo je lagano, a prestao s jačim gibanjem. (OLJ F, 67)

Anno 1773., die 27. Ianuarii, circa horam noctis tertiam, terraemotus incepit et fere per quinque minuta duravit, nullum tamen, Deo Optimo laudes, damnum causavit.

Dana 27. siječnja 1773. godine, oko tri sata noću, počeo je zemljotres i potrajao gotovo pet minuta, no ipak nije, hvala Bogu Svemogućemu, prouzročio nikakvu štetu. (Š, 65)

28. *Ianuarii tertio quadrante ad tertiam matutinam vehemens terraemotus erat qui plurimis maximum terrorem incussit, verum ex post nil amplius audiebatur.*

28. siječnja u četvrt do tri ujutro bio je jak potres, koji je u mnoge utjerao silan strah, ali se iza toga više ništa nije čulo. (V, 328-329)

- **Noć sa 7. na 8. siječnja 1774., Našice / Osijek / Vukovar** – između 1 i 7 h ujutro

- jak potres (uz par slabijih koji su prethodili)

Anno 1774. die 8. Ianuarii circa tertium quadrantem ad quartam matutinam, et septimam horam sentiebatur gravis terrae motus tamen faventibus superis absque ullo damno.

8. siječnja 1774. oko tričetvrt četiri ujutro i oko sedam sati osjetio se jak potres koji je ipak uz Božju pomoć prošao bez ikakve štete. (N I, 61)

7. I. Danas se, u tri navrata, dogodio potres: prvi u 1 sat u noći, kojeg su zamijetili samo vojni stražari, drugi u četvrt 5,⁴ dosta snažan, a treći u 7, također dosta jak. (OLJ F, 71)

Die 7. Ianuarii observatus est quadrante ad quintam matutinam terraemotus; duravit spatio unius Ave Mariae; erat sensibilis, non autem vehementer.

7. siječnja u četvrt do pet ujutro primijećen je potres duljine jedne Zdravomarije. Osjetio se, ali nije bio jak. (V, 338-339)

- **5. ožujka 1780., Osijek** – oko 4 h

5. III. Mnogi su u samostanu i izvan njega osjetili oko 4 sata ujutro zemljotres. (OLJ F, 90)

- **11. siječnja 1781., Osijek** – oko ponoći

11. I. Poslije pola noći osjetio se potres. (OLJ F, 95)

- **6. ožujka 1782., Osijek** – oko 5 h

6. III. Mnogi su oko 5 sati ujutro osjetili potres. (OLJ F, 98)

- **30. travnja 1783., Osijek**

30. IV. Osjetio se potres. (OLJ F, 102)

⁴ Zbog različitog načina zapisivanja vremena u latinskom, ponekad dolazi do razlike od jednog sata u zabilježenom vremenu potresa.

• **Travanj 1787., Našice**

- slabiji potres 6. travnja, a 8. travnja između 1.30 i 1.45 h jači je trajao 8-9 min, ali bez štete

6. *Huius terraemotus a quibusdam nonnullus sentiebatur. At 8. eiusdem intra mediam et tertium quadrantem ad secundam matutinam vehementior ab omnibus fere auditus est. Duravit triplici concussione interposita 8 aut 9 minuta. A partibus septentrionalibus oriebatur contra meridiem, aut potius contra ortum hiemalem progrediebatur; a montanis nostris contra plagam orientalem aestivam Valpovam usque extendebatur; sine tamen ullo damno.*

6. ovoga mjeseca neki su osjetili slabi zemljotres. No 8. istoga mjeseca između pola i tričetvrt dva ujutro gotovo svi su osjetili snažniji zemljotres. Trajao je u tri navrata s razmakom od osam ili devet minuta. Dolazio je sa sjevera i išao prema jugu, ili bolje reći nasuprot mjestu gdje zimi sunce izlazi; širio se od našega gorja nasuprot strani gdje ljeti izlazi sunce sve do Valpova; ipak, nije bilo nikakve štete. (N I, 213)

• **22. studenog 1788., Našice / Šarengrad – 11.30/11.45 h**

- slabiji potres, praćen još slabijim tri dana kasnije

Die 22. accidit terremotus tertio quadrante pro duodecima, sensatis sensibilis.

22. dana dogodio se potres u tričetvrt dvanaest sati, osjetan /samo/ osjetljivima. (N II, 17)

Die 27. <22.>⁵ huius, media duodecima matutina, fuit terraemotus, fratribus ad mensam sedentibus. Item 25., in choro, sub cantato sacro existentibus, modicum minus tamen quam prius observarunt.

Dana 27. <22.> ovoga mjeseca, u pola dvanaest prije podne, dogodio se zemljotres dok su braća sjedila za stolom. Zatim su ga zamijetili 25. dok su se nalazili na koru pod pjevanom svetom misom, ipak malo manji nego prije. (Š, 137)

2.2. Razdoblje od 1800. do 1835.

U ovom se razdoblju potresi intenziviraju (iako treba uzeti u obzir i mogućnost da ih zapisničari bilježe češće nego ranije). Osobito je godina 1817. bila bogata potresima.

• **oko 25.-31. prosinca 1801., Osijek**

31. XII. Padao je veoma gust snijeg, a prošlih blagdana se osjetio i zemljotres. (OLJ T, 273)

⁵ Čini se da je u tekstu došlo do greške u datumima. Budući da se u rukopisu brojevi 22. i 27. često mogu zamijeniti, da slijedi spomen potresa 25. studenog, te da Našice imaju zabilježen potres 22. XI. u isto vrijeme, vjerojatno u ovom zapisu treba čitati 22. umjesto 27.

• **28. studenog 1807., Brod** – 12.45 h

- jak, valovit potres u trajanju od 61 sekundu

28. *Tertio quadrante ad primam pomeridianam, terraemotus sensibilis factus est undularius, qui uno fere minuto et una secunda continuavit.*

28. U tričetvrt jedan popodne osjetio se jaki valoviti zemljotres, a trajao je cijelu minutu i jednu sekundu. (B II, 48-49)

• **1. siječnja 1809., Brod** – između 24 i 1 h

- snažan potres

1. *Intra horam 12 et primam noctis sensibilis terraemotus a pluribus observatus est.*

1. Između 12 i jedan sat noću mnogi su osjetili snažan zemljotres. (B II, 76-77)

• **12. siječnja 1810., Brod** – oko 0.15 h

- jak potres

12. *Circa primum quadrantem ad primam post medium noctis terraemotus tremulus.*

12. Oko četvrt jedan poslije pola noći jaki zemljotres. (B II, 100-101)

• **31. prosinca 1810., Našice**

- prilično jak potres s nešto štete

Die ultima huius mensis Diakovarini atque in adiacentibus possessionibus solida terrae succussio sentiebatur, quin tamen damnum quodpiam caussaverit.

Posljednjeg dana ovog mjeseca u Đakovu i na obližnjim posjedima osjetio se prilično jak potres, tako da je čak uzrokovao i svojevrsnu štetu. (N II, 153)

• **5. travnja 1813., Osijek**

- jak potres duž Slavonije

5. IV. Dogodio se dosta velik potres, a njegovo djelovanje je bilo duž Slavonije. (OLJ F, 133)

• **26. prosinca 1813., Našice / Osijek** – 14.30 h

- jak potres u dva udara uz promjenu vremena na vedro i hladno

26. *Hora media tertia pomeridiana hic locorum terrae motus fuerat, consistens saltem in unica percussione et repercussione: a quo simul tempore mutatio aeris*

subsequita est in meliorem, nempe in dies ex nebulosis serenos, et frigidos ventis permixtos.

26. Sredinom trećeg popodnevnog sata ovdje je bio potres, koji se sastojao barem od jednog udara i ponovnog udara; istovremeno, od toga doba uslijedila je promjena zraka na bolje, naime iz maglovitih dana u vedre s hladnim vjetrom. (N II, 201)

26. XII. U pola 3 popodne osjetio se ovdje potres kakvog nije bilo zadnjih 50 godina, tako da je sve potresao kao zvuk najvećeg topa. (OLJ F, 135)

• **1816. bez datuma (vjerojatno ožujak), Biogradska županija⁶**

- jak potres s rušenjem zgrada u Mađarskoj

In Comitatu Albensi, sicut nobis refertur, talis terrae motus erat, ut plane domus et aedificia corruerint et homines sub diu habitare coacti sunt.

U Biogradskoj županiji, kako su nam ispriповјedili, zbio se takav zemljotres, da su se kuće i zgrade potpuno srušile, a ljudi su primorani boraviti pod vedrim nebom. (Š, 203)

• **Svibanj - studeni 1817., Brod / Našice**

- niz potresa raznih jačina

28. *Mai Mane aura nonnihil leni temperie perstricta, mutatis iam solutis in atmosphaera nubeculis, fatalis et pene exitialis horis antecrepusculanis conventui erat. Hora quippe septima quadrante tertio, cum undique aurae motus subito quodammodo sopitus videretur, lucente sole, e longinquo veniente susurro tam subito terra concussa tremuit, ut vix susurro concepto e vestigio tectum conventus lateritium bipartiri, camini ruere, latera parietum findi, iuncturae laxari, totus conventus tremere et extremae ruinae, vacillante turri campanisque semet concutientibus, proximus esse videretur. Profecto desolatorium isthoc phenomenon quamvis minutis circiter 50 secundis duraverit, eam undique, in aedificio conventus (secus satis valido et fere in Provincia Capistrana nulli secundo) induxit vastitatem, quae ut rite et ad normam rei factae describatur periti architecti defectus metientis iudicio opus est. Ea pars aedificii, quae occasum respicit, adeo ruinam passa est, ut cubilia prorsus omnia inhabitabilia effecta sint. Pars meridiem respiciens a fornice suo magnopere divulgata adeo quod tecti interiora e cubili aspicienti omnino pervia sint. Pars orientem respiciens (imo cubili demto haud nimium laeso) pariter minori tamen damno tota laesa. Ecclesia vero ad sanctuarium supremo fornice ruinata est; capella tamen ad aram Beatissimae Virginis Mariae supra septentrionalem fenestram haud leviter laesa. Ex ara maiori candelabra decidua tria*

⁶ Radi se o županiji Fejér u Mađarskoj. Opis je ostavljen iz istog razloga kao i prethodni u Komáromu.

sunt fracta. Denique si aequo arbitro noxa illata abaestimetur, impendio 1000 florenis reparatio haud minori praetio stabit. Rediit hic terraemotus horae octavae secundo quadrante minori cum impetu satis tamen valido; dein hora nona; item hora 11; denique horae primae quadrante tertio. Damna in aedificiis illustrissimi comitis etiam sunt illata, uti et in domo districtuali comitatus, minus tamen considerabilia quam conventus. Et sic iusto Dei iudicio et huic subiicimur plagae peccatis nostris graviora merentibus.

29. *Rursum matutino tempore semel, pomeridiano altera vice terra tremuit; haud tamen ea cum vehementia, uti heri.*

30. *Et hodie hora matutina sexta sentiebatur terraemotus.*

31. *Hodie binis vicibus terraemotus rursum sentiebatur.*

28. svibnja Ujutro je zrak bio ponešto blag, a kad su se oblačići u atmosferi promijenili i razišli, zrak je u sate pred sumrak postao za samostan poguban, gotovo smrtonosan. Naime, oko tričetvrt sedam sati, kada se činilo da se sa svih strana kretanje zraka odjednom nekako zaustavilo, dok je sunce sjalo, iz daljine se začuo tutanj i zemlja se tako iznenadno zatresla, da se, čim se tutanj začuo, odmah učinilo da se krov samostana prekriven opekom cijepa nadvoje, da se dimnjaci ruše, da se opeke na zidovima lome, da spojevi pucaju, da cijeli samostan drhti i da će se začas srušiti, dok mu se toranj ljulja, a zvona sama od sebe ječe. Taj zaista opustošujući fenomen, premda je trajao oko 50 sekundi, na svim je stranama zgrade samostana (inače vrlo čvrste i gotovo najbolje u čitavoj Kapistranskoj provinciji) izazvao toliku štetu, da je za njezin ispravan i precizan opis potrebna prosudba iskusnoga graditelja, koji bi je procijenio. Onaj dio zgrade koji gleda na zapad pretrpio je takvo rušenje, da su baš sve sobe postale nenastanjive. Dio koji gleda na jug tako je silno od svoda uništen, da se iz sobe može sasvim dobro vidjeti potkrovlje. Dio koji gleda na istok (osim posljednje sobe koja nije previše oštećena), isto je tako oštećen u svim dijelovima u manjoj mjeri. Nadalje, crkva je u svetištu oštećena na vrhu svoda, dok je kapela uz oltar Blažene Djevice Marije pretrpjela znatno oštećenje iznad sjevernoga prozora. S glavnoga su oltara pala tri svijećnjaka i razbila se. Sve u svemu, ako bi pravedni procjenitelj donio prosudbu, popravak nanesene štete neće stajati manje od 1000 forinti. Taj se zemljotres vratio u drugoj četvrti osmog sata s manjom jačinom, ali ipak vrlo snažno. Potom opet u 9 sati, pa u 11, a naposljetku i u trećoj četvrti prvog sata /poslijepodne/. I zgradama presvijetloga grofa nanesena je šteta, kao i sjedištu okružnog županijskog ureda, ali manje znatna negoli samostanu. I tako smo po pravednoj Božjoj prosudbi bili podvrgnuti i tom udarcu, dok su naši grijesi zasluživali i veće.

29. Zemlja se opet zatresla ujutro, a onda drugi put i poslijepodne, no ne onom snagom kao jučer.

30. I danas se u šest sati ujutro osjetio zemljotres.

31. Danas se opet dva puta osjetio zemljotres. (N II, 267)

9. Iunii Quamvis hucdum singula fere die terraemotus acciderint, nihilominus hodie mane horae quintae quadrante primo matutino, adeo sensibilis evenit, quod fratres omnes e suis dormitoriis metu tacti exierunt.

9. lipnja Iako je do sada gotovo svakodnevno dolazilo do zemljotresa, jutros u prvoj četvrti petog sata ujutro potres se osjetio tako snažno, da su sva braća od straha izišla iz svojih spavaonica. (N II, 269)

15. Iunii Horae decimae primo quadrante terraemotus notabiliter sentiebatur; et rursum horae tertiae quadrante tertio, sed minus sentiebatur.

15. lipnja U prvoj četvrti desetog sata snažno se osjetio zemljotres; ponovno se osjetio u trećoj četvrti trećeg sata /poslijepodne/, ali u manjem intenzitetu. (N II, 271)

21. Iunii Hodierna dies intolerabili calore infesta, pomeridiano $\frac{1}{2}$ sexta terraemotu notata exstitit. Hora $\frac{3}{4}$ 12. rursum terra mota est, notabiliter.

21. lipnja Današnji je dan bio nepodnošljivo vruć, a u pola šest poslijepodne zabilježen je zemljotres. U tričetvrt dvanaest zemlja se opet zatresla, i to snažno. (N II, 271)

24. Iunii Post meridiem hora $\frac{1}{2}$ sexta rursum satis validus terraemotus observatus fuit.

24. lipnja U pola šest poslijepodne ponovno je zamijećen vrlo jak zemljotres. (N II, 273)

2a. Tertio quadrante pro nona terrae motus observatus est non saltem in conventu, sed et per oppidum, non tamen diutius duravit quam circiter per minutum.

2. srpnja U tričetvrt devet osjetili smo zemljotres ne samo mi u samostanu, nego i ljudi u gradu, no nije dugo trajao, tek oko minute. (B II, 226-227)

2. /Iulii/ Hora $\frac{1}{2}$ nona matutina sereno sole lucente ac proinde magnum aestum portendente terraemotus succussio adeo rursum vehemens accidit, ut, quamvis non tamdiu ut 28. Maii duravit, nihilominus pari cum vehementia fuerit. Rupti proinde fornices aedificii adhuc magis sunt; neque amplius in communi refectorio edere praesumimus.

2. /srpnja/ U pola devet ujutro, dok je sunce jasno sjajilo i time dalo naslutiti veliku žegu, opet je došlo do velikoga zemljotresa, koji doduše nije trajao onako dugo kao 28. svibnja, ali je ipak bio jednako snažan. Razorio je

svodove samostana više no prije, a više se ne usuđujemo jesti u zajedničkoj blagovaonici. (N II, 273)

8. /Iulii/ Hora pomeridiana secunda levis terrae succussio sentiebatur.

8. /srpnja/ U dva sata poslijepodne osjetila se lagana trešnja zemlje. (N II, 273)

10. /Iulii/ *Mane horae quartae primo quadrante rursum terra mota est, adeo valide, quod prae timore periculi omnes fratres e dormitoriis suis fugam meditaturi exierint.*

10. /srpnja/ Ujutro u prvoj četvrti četvrtog sata zemlja se opet zatresla, tako snažno, da su sva braća u strahu izišli iz svojih spavaonica spremni dati se u bijeg. (N II, 273)

31a. *Terraemotus ingens per minutum unum, hora tertio quadrante pro 5a mane observatus est.*

31. /srpnja/ Snažan je zemljotres trajao cijelu minutu, a osjetili smo ga u tričetvrt pet ujutru. (B II, 228-229)

31. /Iulii/ *Mane $\frac{3}{4}$ quintae terraemotus 2. Iulii similis accidit et forte tantisper magis, quod hodie campanas pulsari a se ipsis auditum fuerit; non item tunc.*

31. /srpnja/ Ujutro u tričetvrt pet sati došlo je do potresa sličnoga onomu od 2. srpnja, a možda i malo jačega, jer se danas čulo kako zvona sama od sebe zvone, a tada nije bilo tako. (N II, 275)

5. /Augusti/ $\frac{3}{4}$ 12. *succussio terrae sensibilis evenit, e longinquo murmure resonante satis valido.*

...

8. et 9. *Circa mediam noctem non adeo vehemens, verum sensibilis succussio terrae erat.*

5. /kolovoza/ U tričetvrt dvanaest došlo je do osjetnoga zemljotresa, a izdaleka se čuo vrlo glasan tutanj.

...

8. i 9. Oko ponoći došlo je do ne vrlo snažnoga, ali ipak osjetnoga zemljotresa. (N II, 277)

10. /Septembris/ *Terrae motus, qui ab 8. Augusti non sentiebatur, hac nocte tertio quadrante pro hora secunda, item post tertiam terna succussione, non adeo valida, sed utcumque sensibili repetitus fuit.*

10. /rujna/ Zemljotres, koji se nije osjetio od 8. kolovoza, ove se noći osjetio u tričetvrt dva sata, pa ponovno iza 3 sata tri puta, ne vrlo snažno, ali dosta osjetno. (N II, 279)

22. */Octobris/ Horis matutinis tertio quadrante pro tertia succussio terrae sat sensibilis accidit.*

22. /listopada/ U jutarnjim satima u tričetvrt tri sata došlo je do poprilično osjetne trešnje zemlje. (N II, 281)

10. */Novembris/ Horis matutinis $\frac{3}{4}$ pro tertia sensibilis terrae motus accidit; item*

12. *hora tertia matutina repetitus.*

15. *Demum hora 11. matutina sensibilter movebatur terra.*

...

22. *Hora quarta matutina sensibilis terrae succussio evenit.*

10. /studenog/ U jutarnjim satima u tričetvrt tri opet je došlo do osjetnoga zemljotresa.

12. U 3 sata prijepodne ponovio se.

15. Konačno, u 11 sati ujutro osjetno se zatresla zemlja.

...

22. U 4 sata ujutro došlo je do osjetnoga zemljotresa. (N II, 283)

• **19. listopada 1818., Našice** – 5.45 h

- osjetni potres uz tutnjavu

19. *Horis matutinis tertio quadrante pro sexta praecedente praevie ex parte orientali susuratione utcumque valida, sensibilis concussio terrae accidit.*

19. U jutarnjim satima, u tričetvrt šest, prvo se s istoka začuo dosta jak tutanj, a zatim je došlo do osjetnoga zemljotresa. (N II, 297)

• **Rujan 1819., Našice**

- tri jača potresa, uz štetu

Die 9. pomeridiana hora tertia terrae motus fuerat unico impetu, sed talis quod res moveri in ipsis cubiculis debuerint.

17. *Mane hora quinta minuto circiter quinto iterum terrae motus magnus observatus est, qui tres impetus dedit, sed tales quod in patris concionatoris cubiculo rima ad unam ulnam longa observata sit per eundem terrae motum facta; quid ultra: ut iam in oratorio comitis simul rima prius facta, modo unius digiti crassiciem superavit et ex pariete incrustatio magna eo temporis caecidit.*

19. *Iterum hora quadrante pro 12., dum epistola cantabatur, terrae motus utcunque maioris impetus per illos qui in choro extiterint observatus est.*

Dana 9. u 3 sata poslije podne došlo je do zemljotresa, koji se odvio u jednom mahu, ali je bio takav da su se stvari u sobama morale vraćati na svoje mjesto.

17. Ujutro oko pete minute petog sata ponovno se osjetio jak zemljotres, u tri maha; bili su takvi da je taj zemljotres izazvao pukotinu dugačku oko 3 lakta, uočenu u sobi oca propovjednika. Nadalje, u grofovu je oratoriju prvo nastala pukotina, a potom je narasla na debljinu od jednoga prsta, te je sa zida tom prigodom palo mnogo žbuke.

19. Ponovno su, u četvrt dvanaest, dok se pjevala poslanica, oni koji su bili na koru osjetili zemljotres, i to još jače siline. (N II, 305)

• **Veljača 1820., Našice**

- dva potresa, od kojih prvi jači

Die 9. hora vespertina septima terrae motus utcunque magni impetus observatus est. ...

Die 17. hora decima matutina terrae motus minoris impetus observatus fuit.

Dana 9. u 7 sati navečer osjetio se vrlo snažan zemljotres. ...

Dana 17. u 10 sati ujutro osjetio se blaži zemljotres. (N II, 307)

• **22. rujna 1820., Našice** – 21.30 h

- potres uz nevrijeme

22. Hora media decima vespertina fuit terraemotus, quem subsecuta est pluvia vento iuncta et perduravit 23. et 24. Septembris; fuit vero talis tempestas horribilis, ut peregrini propter intemperiem aeris tamquam captivi hic Nassiczis delitescere debuerint et in conventu ipso plures detinebantur, nam et arbores radicitus evulsae sunt.

22. U pola deset navečer došlo je do zemljotresa, za kojim je uslijedila kiša udružena s vjetrom, koja je potrajala i kroz 23. i 24. rujna. Ta je oluja bila tako strahovita, da su putnici zbog nevremena kao zarobljenici morali ostati ovdje u Našicama, a mnogi su boravili i u samom samostanu. I drveće je čupano iz korijena. (N II, 319)

• **7. studenog 1820., Našice** – 13.30 h

- tri puta potres uz tutnjavu

7. Hora pomediana media secunda ter succussio terrae admodum fortis sentiebatur cum mugitu quasi tonitruui.

7. U pola dva poslije podne triput se osjetio vrlo snažan zemljotres, s tutnjem kao od groma. (N II, 321)

• **Siječanj 1821., Našice**

- 4. I. lakši dvostruki potres, ponovljen jače 9. I.

4. Atmosphaera subitam mutationem passa est, etenim asperis et frigidis diebus amoeni et calidi cum favoniis ventis succedentes nives penitus dissolvere, hac ipsa die matutina hora media octava levis bina succussio terrae erat, quae die 9. huius repetita maiori vehementia advenit.

4. Atmosfera je prošla iznenadnu promjenu, naime, ugodni i topli dani, koji su sa zapadnim vjetrovima uslijedili nakon oštih i hladnih, potpuno su rastopili snijeg. Tog je istog dana ujutro u pola osam bio lagani potres u dva navrata, a on se 9. dana ovog mjeseca ponovio većom snagom. (N III, 3)

• **17. veljače 1821., Našice**

- jači potres

17. Vehemens terrae succussio sentiebatur ast conventui utpote ferramentis undique ligato nihil nocuit.

17. Osjetio se jači potres, ali samostanu nije ni u čemu naštetio jer je on bio odasvud obavijen željeznim zasunima.⁷ (N III, 3)

• **Listopad 1821., Našice**

- jaki potresi

22. Hora sexta vespertina gravis sentiebatur terrae succussio, sed tamen sine damno.

28. Hora media octava denuo sentiebatur gravis succussio et terraemotus matutino tempore.

22. U šest sati uvečer osjetio se jak potres, ali ipak bez štete.

28. U pola osam ponovno se osjetio jak potres i trešnja zemlje u jutarnjim satima. (N III, 17)

• **29. rujna 1822., Našice – 17.15 h**

- osjetan potres

Die 29. hora quadrante pro sexta vespertino tempore succussio terrae sensibilis fuerat adeo, ut cogitabatur priorum annorum damnum inferre conventui.

⁷ Zbog obnove koja je počela nakon niza potresa 1817. godine (v. N II, 279).

Dana 29. u četvrt do šest sati u večernje vrijeme bio je potres, toliko osjetan da se mislilo kako će samostanu nanijeti štetu poput prijašnjih godina. (N III, 35)

• **17. siječnja 1823., Našice** – 4.30 h

- osjetan potres

17. Mirum, hodie media quinta matutina hyemali tempore succussio terrae sensibilis utcunque fuerat, quale praesagium Deus noverit, et quid futurum ipse, qui solus facit mirabilia, sciat.

17. Čudo: danas u pola pet u jutarnje zimsko vrijeme bio je svakako osjetan potres; a kakvo je pretkazanje Bog će znati, i što će biti, poznato je samo Njemu, koji jedini čini čudesa. (N III, 41)

• **14. lipnja 1823., Našice** – 4.30 h

- jak kratak potres bez štete

Die 14. hora media quinta fuit succussio terrae talis quod campanulae in turri horologii sonum dabant, sed laus Deo cito transivit et absque nocumento conventus.

Dana 14. u pola pet sati bio je toliki potres da su zvona u tornju sa satom odzvanjala, ali, Bogu hvala, brzo je prošao i bez štete po samostan. (N III, 49)

• **23. rujna 1823., Našice** – 13,45 h

- osjetan potres bez štete kroz 2-3 s

Die 23. mensis currentis hora tertio quadrante pro secunda pomeridiana existentibus patribus in refectorio in discursu fraterno, succussio terrae erat, ita ut ab omnibus observatum fuerat, ast sine ullo damno conventui illato, et cito transeunte spatio duorum vel trium minutorum secundorum.

Dana 23. tekućeg mjeseca, u tri četvrt dva sata poslijepodne, dok su oci bili u blagovaonici u bratskom razgovoru, bio je takav potres da su ga svi primijetili, ali bez ikakve štete nanesene samostanu, i brzo je prošao, u vremenu od dvije ili tri sekunde. (N III, 57)

• **17. veljače 1829., Našice** – 5.15 h

- podzemna trešnja pa potres

17. Mane quadrante pro sexta hora susurrus subterraneus per exiguum momentum, moxque succussio terraemotus sentiebatur per totum conventum, quod et foris in specie in filiali Moticsna sentiebatur.

17. Ujutro u četvrt do šest osjetila se nakratko lagana podzemna trešnja, a uskoro i zemljotres u čitavom samostanu, a osjetio se i vani, pogotovo u filijali Motičina. (N III, 115)

• **31. ožujka 1829., Španjolska**

- r azoran potres

11. *Ex Ephemeridibus de dato 3. Mai legere est ingentem in Hispania die 31. Martii et successivis diebus fuisse terraemotum, destructis novem civitatibus, aliquibus tantum notabiliter vitiatis, nonnullis penitus corrutis et pluribus possessionibus, unamque civitatem ex integro infra terram submersam.*

11. Iz novina od 3. svibnja čita se da je u Španjolskoj 31. ožujka⁸ i sljedećih dana bio veliki potres, u kojem je srušeno 9 gradova, nekoliko ih je samo znatno oštećeno, a nekoliko u potpunosti uništeno, kao i mnogo posjeda, a jedan je grad u cijelosti srušen do temelja. (N, III, 119)

• **12. siječnja 1830., Brod / Osijek** - oko 14.30 (oko 1 min) / 16.30 h

- niz potresa – prvi jak; drugi isti kao prvi, bez štete; do 20. u mjesecu dvaput do triput na dan

12a. *Circa mediam tertiam horam pomeridianam fuerat terraemotus sat fortis, non tamen valde diu, nisi circiter spatio unius minuti primi durans; iterum, circa mediam quintam eiusdem qualitatis ut prius contigit; damna nulla intulit; idem fiebat usque 20am huius quotidie bis ter etiam.*

12. Oko pola tri sata poslije podne dogodio se prilično jak zemljotres, no ipak nije dugo trajao, nego tek oko jedne minute; drugi se također dogodio oko pola pet istoga dana i bio istih svojstava kao i prvi; nije prouzročio nikakvu štetu; to se ponavljalo do 20. ovoga mjeseca dvaput, čak i triput na dan. (B II, 334-335)

12. I. Bio je ovdje značajniji potres. (OLJ F, 145)

• **Srpanj 1830., Našice**

- 20. jači potres (11.30 h) bez štete, a 26. dugotrajniji, i u tri navrata (9.15 / 9.45 / 14 h)

20. *Iulii hora media duodecima ante meridiana erat vehementior succussio terrae absque tamen detrimento aliquo – ast*

26. *Quadrante horae pro decima durabilis et admodum vehemens terraemotus quadraginta circiter secundis minutis saeviens partem conventus meridionalem notabiliter laesit; post mediam horam iterato sed minor, hora secunda pomeridiana tertiaro non tamen magna successio observabatur.*

⁸ Radi se o poznatom potresu u mjestu Torrevieja u Španjolskoj, 21. ožujka 1829. Ovdje je riječ o pogrešno zapisanom datumu (bilo u novinama, bilo u zapisniku). Kao i u slučaju potresa u Mađarskoj, opis je ostavljen da pokaže način bilježenja informacija o jačini i posljedicama potresa.

20. srpnja u pola dvanaest prijedodne bio je žešći potres, ipak bez ikakve štete – ali

26. u četvrt do deset dugotrajniji i dosta žestok potres koji je divljao oko 40 sekundi značajno je oštetio južnu stranu samostana. Nakon pola sata ponovio se, ali slabije, a u dva sata poslijepodne primijećen je po treći put potres, no ne velik. (N III, 133)

• **10. rujna 1831., Brod** – 20.30 h

- zemljotres prethodio tuči 11. IX.

11a huius circa 5tam postmeridianam, partem Brodensium vinearum grando concussit, quam praecessit pridie circa mediam nonam vespertinam terrae succussio.

11. ovoga mjeseca, oko pet sati poslije podne, dio brodskih vinograda potukla je tuča, kojoj je dan ranije, oko pola devet uveče, prethodio zemljotres. (B II, 352-353)

3. Pregled zapisanih podataka o potresima

Datum	Mjesto	Vrijeme	Trajanje	Jačina	Šteta
4. 2. 1739. (5. 2. 1739., V)	Brod Šaregrad Vukovar	11-12 h (B)	dva ili tri (B) 15 dana s prekidima (Š) 8 dana (V)	stari ne pamte (B) snažan (Š) velik (V)	popadali dimnjaci i vrh tornja u Baču šteta na crkvi i samostanu (V)
11. 11. 1748.	Vukovar		dva u jednom danu	knjige padale sa stola na pod	nema
7. 7. 1757. 1. 7. 1757. (V)	Brod Našice Vukovar	13.30 h (B) 14.30 h (N) 14.45 h (V)	4 u nizu (B) triput uzastopce (V)	strašan (N)	nema (B) oštećen zid samostana (N)
18. 4. 1762.	Osijek	1.30 h			
28. 6. 1763.	Mađarska				ljudske žrtve i velika šteta
17. 5. 1768.	Osijek	17.45 h		strašan	padali žljebnjaci
18. 8. 1769.	Osijek	8.45 h		lagan	
3. 1. 1773.	Brod	predvečer		podzemna tutnjava (predznak poplave)	
27/28. 1. 1773.	Brod Osijek Šaregrad Vukovar	poslije 2 h (B) tik pred 3 h (O) oko 3 h (Š) četvrt do 3h (V)	gotovo 5 min (Š)	jak (B) prilično jak u valovima (O) jak (V)	nema (B, Š, V)

Datum	Mjesto	Vrijeme	Trajanje	Jačina	Šteta
7/8. 1. 1774.	Našice Osijek Vukovar	3.45 - 7 h (N) 1; 4.45 (3.45?); 7 h (O) čtvrť do 5h (V)	u 3 navrata (O) duljine jedne Zdravomarije (V)	jak (N) 1. slab, 2. i 3. dosta jaki (O) osjetio se (V)	nema (N)
5. 3. 1780.	Osijek	oko 4 h			
11. 1. 1781.	Osijek	iza ponoći			
6. 3. 1782.	Osijek	oko 5 h			
30. 4. 1783.	Osijek				
6. 4. 1787.	Našice			slab	
8. 4. 1787.	Našice	1.30 – 1.45 h	3 navrata, s razmakom od 8-9 min	snažniji, s de- taljnim opisom širenja	nema
22. 11. 1788.	Našice Šaregrad	11.45 h (N) 11.30 h (Š)		slab (N)	
25. 11. 1788.	Šaregrad			slabiji nego 22. 11.	
25-31. 12. 1801.	Osijek				
28. 11. 1807.	Brod	12.45 h	61 sekunda	jak, valovit	
1. 1. 1809.	Brod	24 – 1 h		snažan	
12. 1. 1810.	Brod	0.15 h		jak	
31. 12. 1810.	Našice			prilično jak	svojevrsna šteta
5. 4. 1813.	Osijek			dosta velik, djelovanje duž Slavonije	
26. 12. 1813.	Našice Osijek	14.30 h (N, O)	bar 2 udara (N)	potres kakvog nije bilo za- dnjih 50 godi- na (O)	
1816., vjerojat- no ožujak	Mađarska				kuće i zgrade potpuno srušene, a ljudi primorani boraviti pod ve- drim nebom (Š)
28. 5. 1817.	Našice	6.45, 7.15- 7.30, 9, 11, 12.30 -12.45 h	prvi udar 50 sekundi	jak s tutnjavom	velika šteta na samostanu, ma- nja na drugim zgradama
29. 5. 1817.	Našice	ujutro i poslijepodne		slabiji nego 28. 5.	
30. 5. 1817.	Našice	6 h			
31. 5. 1817.	Našice		2 puta		
9. 6. 1817.	Našice	4 - 4.15 h		snažan	

Datum	Mjesto	Vrijeme	Trajanje	Jačina	Šteta
15. 6. 1817.	Našice	9 - 9.15 h 14.30 - 14.45 h		snažan, drugi udar slabiji	
21. 6. 1817.	Našice	17.30 i 23.45 h		snažan	
24. 6. 1817.	Našice	17.30 h		vrlo jak	
2. 7. 1817.	Brod Našice	8.45 h (B) 8.30 h (N)	oko minute (B) kraći od onog 28. 5. (N)	snažan kao 28. 5. (N)	dodatno razorio svodove samosta- na (N)
8. 7. 1817.	Našice	14 h		lagana trešnja	
10. 7. 1817.	Našice	3 - 3.15 h		snažan	
31. 7. 1817.	Brod Našice	4.45 h (B, N)	minuta (B)	snažan (B) sličan onomu 2. 7., malo jači (N)	
5. 8. 1817.	Našice	11.45 h		osjetan, vrlo glasan tutanj	
8/9. 8. 1817.	Našice	oko ponoći		ne snažan, ali osjetan	
10. 9. 1817.	Našice	1.45 - iza 3 h	ukupno 4 udara	ne snažno, ali osjetno	
22. 10. 1817.	Našice	2.45 h		prilično osjet- na trešnja	
10. 11. 1817.	Našice	2.45 h		osjetan	
12. 11. 1817.	Našice	3 h			
15. 11. 1817.	Našice	11 h		osjetan	
22. 11. 1817.	Našice	4 h		osjetan	
19. 10. 1818.	Našice	5.45 h		osjetan uz tutnjavu	
9. 9. 1819.	Našice	15 h	1 udar		stvari su se pomicala
17. 9. 1819.	Našice	4.05 h	3 udara	jak	pukotine u so- bama, otpadala žbuka
19. 9. 1819.	Našice	11.15 h		jak, osjetili oni koji su bili na koru u crkvi	
9. 2. 1820.	Našice	19 h		vrlo snažan	
17. 2. 1820.	Našice	10 h		blaži	
22. 9. 1820.	Našice	21.30 h		praćen nevremenom	
7. 11. 1820.	Našice	13.30 h	3 udara	vrlo snažan, uz tutnjavu	
4. 1. 1821.	Našice	7.30 h	2 udara	lagan	
9. 1. 1821.	Našice			jači nego 4. 1.	

Datum	Mjesto	Vrijeme	Trajanje	Jačina	Šteta
17. 2. 1821.	Našice			jak	bez štete
22. 10. 1821.	Našice	18 h		jak	bez štete
28. 10. 1821.	Našice	7.30 h		jak	
29. 09. 1822.	Našice	17.15 h		jak	
17. 01. 1823.	Našice	4.30 h		osjetan	
14. 06. 1823.	Našice	4.30 h	kratak	jak	bez štete
23. 09. 1823.	Našice	13.45 h	2-3 sekunde	primjetan	bez štete
17. 02. 1829.	Našice	5.15 h		uz podzemnu trešnju	
31. 03. 1829.	Španjolska				pogodio 9 gradova, 1 sruvio sa zemljom, neke oštetio, neke razorio zajedno s mnogim selima
12. 01. 1830. U periodu do 20. 01.	Brod, Osijek	14.30 h; 16.30 h (B)	1 min ponavlja se 2-3x dnevno (B)	jak, značajniji (O)	bez štete (B)
20. 07. 1830.	Našice	11.30 h		jak	bez štete
26. 07. 1830.	Našice	9.15 h 9.45 h 14 h	40 s (dugotrajan)	jak slabiji ne velik	
10. 09. 1831.	Brod	20.30 h		praćen tučom	

4. Analiza terminologije

Iz teksta zapisnika možemo saznati različite podatke o potresima koji su zadesili Brod, Našice, Osijek, Vukovar i/ili Šarengrad. Premda ovi franjevački samostani međusobno nisu previše udaljeni, ipak se ponekad čini da njihovi svećenici žive u paralelnim svjetovima: jak potres osjeti se u Brodu, a u Našicama ni spomena o tome, ili obrnuto. Dajući podatke o potresima, zapisničari su vrlo često i prilično konkretni i precizni: tako iz njihovih zapisa možemo iščitati u koje se vrijeme dana ili noći potres dogodio, koje je jačine bio, koliko je dugo trajao i, naravno, što im je bilo posebno bitno, kakvu je štetu nanio. Jednako tako doživljaji potresa su različiti, što često i nije moguće vidjeti iz prijevoda, nego samo iz izvornika, uspoređujući latinske izraze korištene za izražavanje jačine ili karaktera potresa. Ti su podaci, koliko je bilo moguće, sistematizirani u tablicama, a pokušalo se i klasificirati izraze koji označavaju jačinu potresa, kako bi se mogli gradirati prema intenzitetu.

Za sam potres koristi se nekoliko latinskih termina:

- a) *terraemotus*, -us, m. – od riječi *terra*, -ae, f. – zemlja i *motus*, -us, m. – kretanje, pomicanje (od *moveo*, 2. *movi*, *motum* – pomicati);
- b) *succussio*, -ionis, f. (*terrae*) – imenica je izvedena od glagola *succutio*, 3. *sucussi*, *succussum* – drmati, tresti;
- c) *concussio*, -ionis, f. (*terrae*) – imenica je izvedena od glagola *concutio*, 3. *concussi*, *concussum* – drmati, tresti; oba glagola (*concutio* i *succutio*) složenice su glagola *quatuo*, 3. – tresti i prijedloga *sub* – pod, odnosno *cum* – s, sa.

Uz potrese stoje najčešće i atributi koji označavaju njihov intenzitet. Dakako da su ti atributi podložni subjektivnoj procjeni zapisničara i ostalih redovnika u samostanu, ali u slučajevima kad je uz opis potresa pridodana i šteta koju je on uzrokovao, taj subjektivni opis djelomično zadobiva i svoju objektivnu stranu. Kao primjer može se navesti jak potres u Našicama 28. svibnja 1817. od kojeg su se rušili svodovi na samostanu.

Odabir atributa ovisi dakako i o obrazovanju zapisničara, odnosno o njegovom poznavanju latinskog jezika i širini vokabulara kojim se služi, ali svedeno se izrazi mogu klasificirati u nekoliko skupina. Kada se želi opisati slabiji potres, koristi se pridjev *levis*, -e – lagan, ili sintagma *terraemotus/concussio/succussio minoris impetus* – potres manje snage. Dakako, mnogo je više izraza za jak potres koji je izazvao određenu štetu. Pridjevi koji označavaju jake ili snažne potrese su sljedeći i grupirani su prema sličnosti u značenju:

- a) *magnus*, 3 / *ingens*, -entis – velik;
- b) *gravis*, -e – težak, snažan;
- c) *solidus*, 3 / *validus*, 3 / *vehemens*, -entis / *fortis*, -e – jak, snažan, žestok;
- d) *terribilis*, -e / *terrificus*, 3 – strašan;
- e) *sensibilis*, -e – osjetan.

Pridjevi najjačeg intenziteta su *magnus/ingens* i *terribilis*. Oni su često popraćeni i štetom koju su uzrokovali, a velik potres u Našicama od 4. veljače 1739. g. opisan je sličnim riječima kakvim i danas laici opisuju potrese: „potres kakav ne pamte ni najstariji stanovnici ovoga kraja“. Ponekad se pridjevima koji označavaju slabiji intenzitet pridodaju prilozii *admodum* (veoma, vrlo) ili *sat* (dosta), čime oni dobivaju na snazi i služe za opisivanje jačih potresa. Na isti način može se pridjev i oslabiti: kad npr. uz pridjev *vehemens* stoji *non adeo* (ne tako snažan), *vehemens* gubi na intenzitetu, a kad uz pridjev *sensibilis* (osjetan) dodamo riječ *sensatis* dobivamo sintagmu u značenju osjetan samo osjetljivima, odnosno vrlo blag, gotovo neprimjetan potres. Posebno jak potres od 28. svibnja 1817., osim što je popraćen vrlo detaljnim i slikovitim opisom (za koji je naravno pitanje koliko je vjerodostojan), označen je

i posebnom sintagmom *desolatorium phoenomenon* (opustošujući fenomen). Zanimljivi su i pridjevi *tremulus* (tresući) ili *undularius* (valovit, u valovima), koji više opisuju karakter nego intenzitet potresa. Za poneke potrese imamo i vrijedne podatke o načinu ili smjeru njihova širenja (8. travnja 1787. u Našicama), a često su potresi povezani s određenim klimatskim prilikama (bilo da im one prethode ili se doživljavaju kao posljedica potresa). Zanimljivo je i vremensko određenje duljine trajanja potresa: ponekad je i period kraći od minute jako dug (v. 26. srpnja 1830. u Našicama), a ponekad je zapisano da je potres trajao samo minutu (v. 2. srpnja 1817. u Brodu), po čemu možemo odrediti i jačinu potresa, čak i ako ona nije posebno naglašena.

Iz navedenih primjera može se zaključiti da povijesni izvori iz 18. st. i početka 19. st. u vidu zapisnika mogu biti dobri izvori ne samo za povijest svakodnevice, nego i za mnoge druge znanosti, pa čak i prirodne. Ujedno, ondašnji zapisi redovnika uvelike slične na zapise koje ostavljaju na specijaliziranim web-stranicama i u upitnicima seizmoloških službi stanovnici područja pogođenih potresom. U navedenim primjerima vidimo i da su zapisničari, kao i mi danas, primjećivali da su jači potresi često praćeni manjima tijekom pojačane seizmičke aktivnosti. Kombinacija, za naše prilike pomalo i neuobičajena, u ovom slučaju seizmologije i filologije, dokaz je kako se interdisciplinarnost može postići na različitim razinama te kako podaci i informacije do kojih dolazi jedna struka mogu nadopuniti istraživanja druge struke. Iako na prvi pogled vrlo različite, te dvije struke u mnogočemu su i slične: naime, filološki akribičan i dugotrajan rad na transkripciji i prijevodu tekstova s latinskog jezika zasigurno ima mnogo sličnosti s pedantnim radom seizmologa na bilježenju, praćenju i proučavanju seizmoloških aktivnosti na nekom području. U doba kad je makrohistorija prevladana i kad „mali događaji“ postaju osnovom istraživanja povijesne znanosti, dokument u kojem je godina Francuske revolucije zabilježena tek zapisom o izgradnji novih samostanskih zahoda postaje važnom karikom u nizu takvih dokumenata, a i pomoćnim sredstvom raznim drugim znanstvenim disciplinama za njihova istraživanja.

POPIS KRATICA:

B – Zapisnik Franjevačkog samostana u Brodu

N – Zapisnik Franjevačkog samostana u Našicama

OLJ F – Osječki ljetopisi, Zapisnik franjevačkog samostana

OLJ T – Osječki ljetopisi, Dnevnik Antuna Turkovića, župnika u Tvrđi

Š – Zapisnik Franjevačkog samostana u Šarengradu

V – Kronika Franjevačkog samostana u Vukovaru

v. - vidi

IZVORI:

Josip Barbarić (prir.), *Kronika Franjevačkog samostana u Brodu na Savi I (1706-1787)* (Slavonski Brod: Matica hrvatska, Ogranak Slavonski Brod; Franjevački samostan Slavonski Brod; Povijesni arhiv Slavonski Brod, 1995).

Josip Barbarić (prir.), *Kronika Franjevačkog samostana u Brodu na Savi II (1806-1833)* (Slavonski Brod: Matica hrvatska, Ogranak Slavonski Brod; Franjevački samostan Slavonski Brod; Povijesni arhiv Slavonski Brod; Hrvatski institut za povijest - Odjel za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 1997).

Josip Barbarić (ur.), *Ljetopis Franjevačkog samostana u Šarengradu I (1683-1853)* (Šarengrad: Franjevački samostan Šarengrad, 2002).

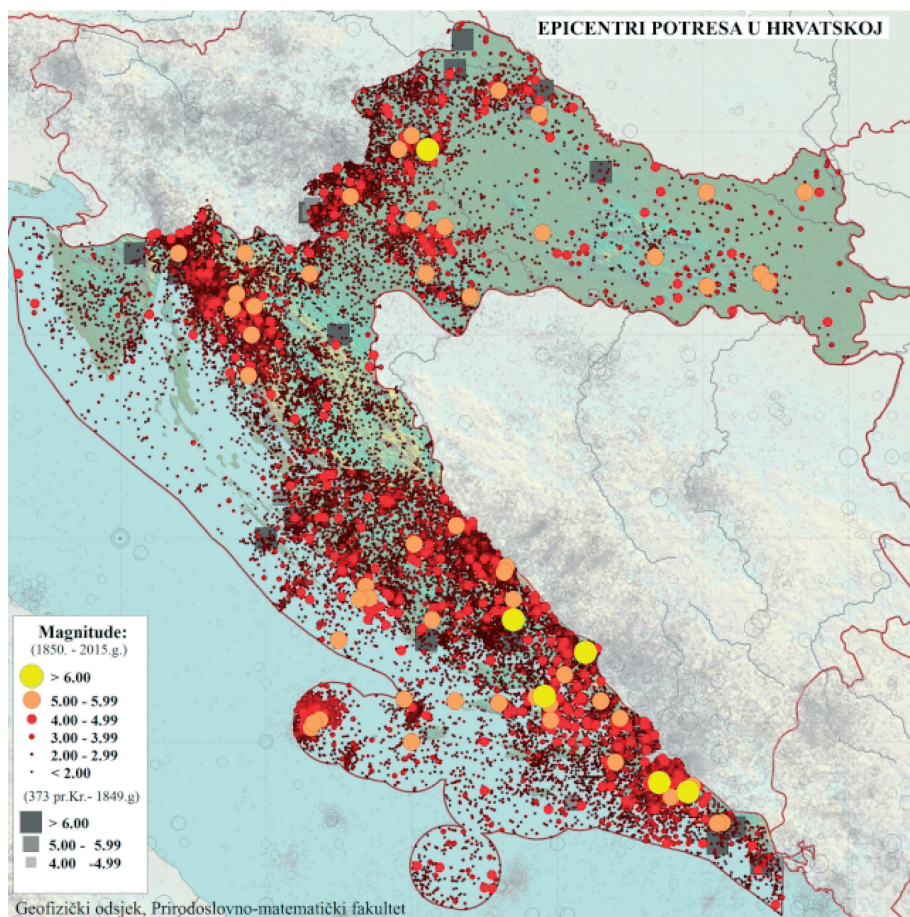
Šime Demo, Maja Matasović, Tamara Tvrčković i Milan Vrbanus (ur.), *Zapisnik Franjevačkog samostana u Našicama: knjiga I (1739.-1787.)* (Našice, Slavonski Brod, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Zavičajni muzej Našice, 2010).

Šime Demo, Mislav Gregl, Maja Matasović, Tamara Tvrčković i Milan Vrbanus (ur.), *Zapisnik Franjevačkog samostana u Našicama: knjiga II (1788.-1820.)* (Našice, Slavonski Brod, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Zavičajni muzej Našice, 2012).

Šime Demo, Mislav Gregl, Maja Matasović, Tamara Tvrčković i Milan Vrbanus (ur.), *Zapisnik Franjevačkog samostana u Našicama: knjiga III (1821.-1842.)* (Našice, Slavonski Brod, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Zavičajni muzej Našice, 2017).

Petar Elez i fra Ivica Jagodić (ur.), *Kronika Franjevačkog samostana u Vukovaru, knjiga I (1722.-1780.)* (Vukovar: Državni arhiv u Vukovaru, Franjevački samostan Vukovar, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, 2020).

Stjepan Sršan, *Osječki ljetopisi (1686-1945)* (Osijek: Povijesni arhiv u Osijeku, 1993).

Karta epicentara potresa na području Hrvatske od prije Krista do 2015. godine prema *Katalogu potresa Hrvatske i susjednih područja* (Arhiva Geofizičkog odsjeka, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu)

Izvor: http://www.pmf.unizg.hr/geof/seizmoloska_sluzba/seizmicnost_hrvatske

Summary

CHRONOLOGY OF EARTHQUAKES IN SLAVONIA BETWEEN 1739 AND 1835

(according to the records of the Franciscan monasteries in Brod, Našice,
Osijek, Vukovar and Šarengrad)

During the 18th and the 19th centuries, Franciscans in the monasteries throughout Slavonia wrote the so-called *protocolle*, chronicles that recorded not only ecclesiastical, but also secular events. Among the themes that some of the writers chose to put down for posterity, descriptions of earthquakes seem particularly interesting today, in 2020, when Croatia has witnessed the devastating effects they sometimes cause. This paper chronologically lists every description found in the remaining chronicles from the monasteries in Brod, Našice, Osijek, Šarengrad and Vukovar, between the years 1739 and 1835, both in the original Latin, and in translation into Croatian. These descriptions vary in the amount of data they provide: sometimes they only, if at all, record that an earthquake happened on a certain date (and sometimes they even differ among themselves on the exact date), but sometimes they record the exact time, the number of intervals, the intensity, the damage and the direction of expansion of an earthquake. The paper also analyses the terminology used in the cited texts, to facilitate the reader's understanding and the mutual comparison of these descriptions, as well as the comparison with today's methods of describing earthquakes. For this purpose, it also includes three descriptions from the territory outside modern Croatia: two from Hungary and one from Spain. In this way, the paper produces valuable material for interdisciplinary research dedicated to the history of seismic activities in Slavonia in the late modern period.

Key words: earthquakes, Slavonia, 18th and 19th centuries, monastic records, terminology analysis

Kontakt:

Mislav Gregl, prof.

e-mail: mislav.gregl@gmail.com

Doc. dr. sc. **Maja Matasović**

Fakultet hrvatskih studija, Studij latinskoga jezika i hrvatskoga latiniteta,
Borongajska cesta 83d, Zagreb

e-mail: maiar_selene@yahoo.co.uk

Izv. prof. dr. sc. **Tamara Tvrtković**

Fakultet hrvatskih studija, Studij latinskoga jezika i hrvatskoga latiniteta,
Borongajska cesta 83d, Zagreb

e-mail: ttvrtkovic@gmail.com